

ТРАДИЦІЇ МЕЦЕНАТСТВА КНЯЗІВСЬКОГО РОДУ ВИШНЕВЕЦЬКИХ XVI-ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ

Інститут Економіки та Прогнозування НАН України, Україна

Ars longa, vita brevis...

Життя коротке, мистецтво вічне (лат.)

У статті розглянуто проблему традиційності меценатської діяльності в контексті ментальності правлячої української еліти XVI-початок XVII (на прикладі роду князів Вишневецьких).

Постановка проблеми. Національні культурні досягнення мають першочергове значення для існування й розвитку суспільства та рівноправного залучення його до світового культурного процесу. Оскільки національне культурне надбання, як правило, знаходиться поза межами економічної доцільності, ті, хто беруть участь у його створенні, конче потребують меценатської підтримки. При цьому на рівні суспільної думки формується позитивний стереотип мецената, що не може не впливати на підвищення його соціального статусу. Меценатство з боку правлячої верхівки є необхідною передумовою розвитку будь-якого суспільства й невід'ємною складовою подальшого процесу формування нації. Ще з часів князів руських Володимира і Ярослава Мудрого меценатська діяльність була характерною для української еліти. Цей звичай став нормою і для литовського князівства, яке долучилося до цієї давньої православної традиції.

Аналіз основних досліджень. Питання, пов'язані з меценатською діяльністю представників обох гілок роду Вишневецьких – як "королівської", так і "князівської" – та споріднених з ними княжими родами Збараських, Порицьких, Острозьких та інших, неодноразово розглядалися в історичній літературі. Зокрема, у працях відомих українських істориків М.Грушевського, Д.Дорошенка, Н.Полонської-Василенко, О.Николайчика, О.Лазаревського, К.Бочкарьова, О.Субтельного, Н.Яковенко, С.Плохія, а також літературознавців М.Максимовича, В.Шевчука, М.Корпанюка. Маємо також з цієї тематики праці польських науковців – В.Томкевича, І.Шаманської, В.Серчика, Р.Романського, Я.Відацького.

Н.Полонська-Василенко і О.Субтельний у своїх публікаціях досить детально описали та дали визначення процесу полонізації, що поступово поглинув українську верхівку. Н.Яковенко свою працю "Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст." присвятила історії упривілейованого стану на теренах України у складі Литовського князівства та Корони Польської. Найбільше уваги авторка приділила

витокам та соціальній структурі української знаті, її персональному складу, правовому та майновому статусу.

В.Шевчук торкається питання занепаду українських шляхетних родів (власне їх відхід від української спільноти), що за висновками автора зробило Україну безборонною перед напасниками. Також дослідник розглядає інші питання, що мають стосунок до проблеми державності на українських землях.

Робота літературознавця-медієвіста М.Корпанюка присвячена розгляду питань, пов'язаних з діяльністю М.Максимовича, а також дослідженню історії панегіричного віршування й творчості окремих письменників XVII ст.

Водночас багато біографічних даних можемо знайти у працях польських науковців, присвячених життєопису окремих представників відомого князівського роду Вишневецьких. Особливу цінність являє собою монографія професора І.Шаманської, яка містить перший детальний опис як князівського роду взагалі, так і докладні біографії окремих його представників. У книзі "Jeremi Wisniowiecki" професора В.Томкевич можна знайти детальну біографію князя Ієремії Вишневецького, воєводи руського. У праці В.Серчика колоритно змальоване степове життя еліти й козацтва на порубіжжі християнського та мусульманського світів та світоглядів. Багато уваги приділено в польській історіографічній літературі особистості князя І.Вишневецького, одного з головних суперників Б.Хмельницького під час повстання 1648-1654 рр.(Я. Відацький та Р.Романський).

Всі ці праці українських і польських дослідників безперечно дозволяють на пряму відслідкувати меценатську підтримку церковних діячів, письменників, а також дослідити тенденції розвитку книгодрукування й просвітництва наприкінці XVI – початку XVII ст. в Україні. Проте існуюча історична література та публікації не ставлять питання традиційності релігійного та культурного меценатства для княжого дому Вишневецьких, або ж взагалі торкаються цієї теми опосередковано або частково, що не дає повної ясності цього аспекту діяльності князів.

Постановка задачі Виявити, як саме й хто персонально з представників відомої князівської династії провадив меценатську діяльність, а також визначити, чи була така діяльність традиційною незважаючи на віросповідання чи то на персональні вподобання його окремих представників, адже починаючи з середини XVII ст. всі представники цього спочатку православного князівського роду прийняли католицизм

Розглянути сукупність питань з метою виявлення традиційності участі української знаті литовського походження (на прикладі діяльності представників волинського князівського роду Корибутів-Вишневецьких) у підтримці православної культури як виразника національно-етнічної

самобутності українців та українських традицій, що було особливо важливим після інкорпорації українських земель у Польську Корону, яка відбувалась за умов відсутності власної держави на тлі прогресуючої колонізації української шляхти.

Основна частина Слід відзначити, що роль князівської верхівки завжди була неоціненною у культурному та соціально-економічному розвитку України. Так Н.Яковенко відмічає, що "авторитет князівського імені впливає з поняття легітимності влади в християнській традиції, зіпертого на вислові апостола Павла: "Вся влада від Бога". Особу князя й найвище право, носієм якого він уважався в силу народження (*Rex fit, dux nascitur*), сприймали як наслідок Божого промислу, незаперечний абсолютний континуїтет обраності, що поширювався на всі покоління княжого дому" [20; 80-81]. Отже таке сприйняття княжої верхівки у тогочасній ментальності підносило її представників над рештою знаті, додаючи їй "сакрального відблиску" [20; 81].

Ці чинники напряду обумовлюють традицію меценатської підтримки православної культури та релігії княжим родом Вишневецьких у часи швидкої динаміки розвитку й поширення католицизму серед верхівки еліти. Цей конфлікт фактично став каменем спотикання тодішньої влади. Недарма у конфлікті, що виник між руськими старожитніми князями та польською владою у сеймі, представник руської шляхти А.Кисіль назвав князів "оздобою та пожитком" (*decora et emolumenta*) Русі (1641 р.) [19]. Вплив князівської верстви на різні сфери духовного життя тогочасного суспільства, на його релігійну свідомість, стереотипи морально-етичних цінностей – все це було напрямками культурно-освітньої діяльності меценатів, що цілком відповідало ментальності цілої епохи.

Тож аби зрозуміти, наскільки узвичаїлось, стали неписаним правилом, а відтак традицією меценатство у роді Вишневецьких, почнемо з життєописання його представників.

Роль княжого роду Корибутів-Вишневецьких в історії як України, так і Речі Посполитої неможливо переоцінити, особливо такі напрямки їхньої діяльності, як культурна й соціально-економічна сфери. Шляхетний литовсько-руський за походженням рід Вишневецьких належить до головних відомих княжих домів і відіграв значну роль як в історії Великого Князівства Литовського, так і в історії Речі Посполитої після укладення Люблінської угоди (1569 р.), під якою поставили свої підписи і представники руської еліти, зокрема, і представники Вишневецьких.

Рід Вишневецьких веде свій початок від Новгород-Сіверського князя Корибута Дмитра Ольгердовича (хоча слід зауважити, що існують і інші версії щодо витоків цього славетного роду), який був сином великого князя литовського Ольгерда й Тверської княжни Уляни [1; 614]. Праправнук Корибута, Михайло Васильович Збараський (1460-1517 рр.) – Волинський та Вінницький намісник – отримав від батька волинське містечко Вишнівець, яке згодом стало родовим гніздом величного магнатського

роду. Михайло Збараський- Вишневецький здобув слави як відважний воїн. Разом із двома своїми синами він брав участь у битві під Лопушною (Тернопільська обл.) поблизу Вишнівця, в якій війська під проводом Костянтина Острозького одержали перемогу над численними татарськими загонами. Оскільки його ім'я кілька разів з'являється у поменниках однієї з київських церков, можемо зробити висновок, що Михайло Збараський робив фундації та вносив пожертви на користь православ'я, яке й сповідував [4; 71-73], [21; 33].

Князь Іван Михайлович Вишневецьких (1480-1542 рр.) був одним із синів князя Михайла Збараського- Вишневецького і теж брав участь у вже згадуваній битві під Лопушною. Як і його батько, Іван зажив слави як хоробрий воїн та меценат православ'я. Є припущення, що він був імовірно похований в одній з церков Києва, оскільки фінансував діяльність декількох Київських святинь, серед яких Михайлівський собор та Печерська Лавра. Його ім'я також зустрічається у кількох поменниках [21; 39]. Князь Іван Вишневецький також відомий тим, що фондував Вознесенську замкову церкву (1530 р.), яка, хоча й невелика, проте знаменита своє акустикою та двома старовинними іконами Пресвятої Богородиці, що були виконані у староруському та візантійському стилях. Ці ікони свого часу подарували церкві князі Костянтин і Михайло Сервації Вишневецькі.

До того ж князь Іван був батьком легендарного Дмитра Вишневецького (1534-1563 рр.), що під ім'ям Байди увійшов в українську історію як відважний степовий лицар та залишив по собі невгасаючу славу про свої діяння, які згадуються в «Еріседіон». Зокрема, «і Дмитро, великий князь, лицар всемогутній, муж достойний, доблесний, праведний та мужній» [22].

Ще одним визначним представником цього роду, який зробив вагомий внесок у захист українських земель від татарських орд, що у значній мірі сприяло укріпленню й розвитку культури та релігії, зокрема, та й усього суспільства в цілому, а також долучився до меценатської допомоги православ'ю, став князь Михайло Олександрович (1529-1584 рр.), двоюрідний брат Дмитра Байди Вишневецького. Михайло Вишневецький відомий спробами колонізації та розбудови земель у своїх староствах – Черкаському та Канівському, а також зведенням на місці старого покинутого городища м.Корсунь [22].

Князь Михайло Олександрович взяв участь у Люблінському сеймі, у 1578 р. був призначений гетьманом війська козацького [25; 55], а після цього звернувся з проханням до короля Стефана Баторія про надання пусток над Сулою та Удаєм Михайлові Байбузі, які пізніше викупив у останнього син князя Михайла Олександр Михайлович (1560-1593 рр.). Ці землі стали основою потужності роду Вишневецьких у Задніпровській Україні завдяки головним чином господарському генію Вишневецьких.

Щодо Михайла Олександровича Вишневецького, то у творі анонімного автора "Epicedion", що являє собою один з найкращих зразків української поезії кінця XVI ст. та був написаний на честь князя Михайла, маємо опис як зовнішності сміливого князя, так і його лицарської вдачі:

"Завжди правив з гідністю і хоробро бився
Україні над Дніпром щиро прислужився
Захищав її, як син, чуйність мав і чесність
Ні за себе він не дбав, а ні за маєтність" [22]

Він забезпечував мирне життя для мешканців Задніпров'я, а відтак і економічне й культурне зростання цих земель. Підкреслюється його осадницька й адміністративна діяльність, освоєння Подніпров'я.

"А коли б йому Господь більше літ дав, пожив
Мабуть не лишилося б городищ порожніх" [14; 36-37]

Автор прославляє княжий дім Вишневецьких, що дав таких відважних лицарів, захисників зруйнованої татарськими ордами України. А також висловлює надію, що цей рід не переведеться і дасть славних нащадків, що продовжать батьківську традицію й плекатимуть рідний край.

"Добрі пагони ростуть з доброго коріння,
А від добрих паростків – добре і насіння.
Що увесь достойний рід, що його коліна
Славу тільки доблестю добули нетлінну,
Котра голосно бринить, шириться повсюди і
Ніколи не помре, вічно жити буде" [22]

Князь Михайло залишався до смерті відданим старожитній релігії грецькій та був похований в Успенському соборі Києво-Печерської Лаври [25; 59], [15; 65], [22].

Серед Вишневецьких був ще один Олександр (1543-1577 рр.), рідний брат князя Михайла, про якого також згадується в "Epicedion". Він також був похований у Києво-Печерській Лаврі в Успенському соборі. Поруч із ним була похована його дружина Олександра Капустянка-Вишневецька (1550-1601 рр.) [25; 65], [15; 65].

Княгиня Єва Вишневецька (1577-1618 рр.), донька Олександра та Олександри Вишневецьких вийшла заміж за князя Петра Збараського. Достеменно відомо, що її чоловік також був православним меценатом і робив неодноразові фундації й пожертви на користь Києво-Печерської Лаври.

Слід також згадати і князя Олександра Михайловича, старшого сина Михайла Олександровича та старшого брата Михайла Михайловича (ІІІ) Вишневецького, який, можливо, фінансував видання вище згаданого літературного твору "Epicedion" на честь свого батька [25; 111]. Він на відміну від більшої частини української шляхти залишився православним, але терпимим у питаннях віри. За життя був старостою Канівським і Черкаським та доклав свої руки до розбудови й колонізації Задніпров'я, заснував на пустках порослих лісом міста Олександрів і Михайлів на честь свого батька й діда. Середній син князя Михайла Михайло Михайлович (ІІІ) Вишневецький (1575-1616 рр.), староста Овруцький мав тверду руку та рішучий характер і був відданий православ'ю. Як зазначає О.Чумаченко, задля підтримки старожитної віри у своїх володіннях він категорично заборонив з'являтися будь-яким іноземним проповідникам [15; 65]. Слід зазначити, що такі вчинки князя відповідали потребі дня, зокрема, необхідності протистояти тотальній полонізації, яка спричиняла відтік найкращих представників української шляхти. Щодо меценатської діяльності, то за твердженнями І.Шаманської "князь Михайло належав до останніх великих меценатів православ'я серед магнатів Речі Посполитої", а шлюб з Раїною (Іриною) Могилянкою (1588-1619 рр.) лише зміцнив цей його вибір [25; 115].

Головним напрямком меценатської діяльності князя Михайла та його дружини Раїни Могилянки була підтримка морально-етичних цінностей, православної культури та релігії. Н.Полонська-Василенко називає шляхетне подружжя найбільш відомим серед фундаторів монастирів на території Задніпров'я. За їхнього сприяння й підтримки було засновано Густинський (Прилуки), Мгарський (Лубни) і Ладинський (поблизу м.Ладана, Чернігівська обл.) монастирі [10; 495].

З волі князя Михайла Вишневецького вже після його смерті 18.01.1619 р. була видана грамота: "я с повинности моей христианской ... и тым листом моим позволяю фундувати монастырь за Лубнами, от Лубен полмили у лесе Мгарском на горе" [17; 83]. Після його смерті фундація була підтверджена його дружиною княгинею Р.Могилянкою, завдяки якій було створено ще два скити від Густинського монастиря – Ладинський (1616-1928 рр.) та Мгарський, чи Лубенський (1619 р.). До того ж ці надання були нею суттєво розширені, що в подальшому й дозволило звести Мгарський і Ладинський монастирі замість скитів. Похований у Вознесенській замковій церкві у с. Вишневець.

Дружина князя Р.Могилянка мала чудову освіту і широко займалася меценатською діяльністю й підтримувала в першу чергу православ'я. З ім'ям Могилянки була тісно пов'язана справа книгодрукування в Україні [6; 186,187]. В її володіннях в Рохманові було надруковано Євангеліє Учительное (1619 р.), що було впорядковане Кирилом Ставровецьким-Транквіліоном на власній пересувній друкарні [6;192]. Цей твір мав таку присвяту: "ей милости Ирины Могилянки, княжны Вишневецкой

Михаловой Корибутовой" [19]. Так само "Тренос" (1610 р.) М.Смотрицького був присвячений "Michaelowi Korybutowi Ksia[^]cin Wisniowieckiemu" [19]. До виданих Лаврською друкарнею 1623 р. "Бесід св. Йоана Златоуста" вміщена присвята князю М.Вишневецькому: "преславный оный богатыр кнжа Міхаил Корібут Вишневецький" [19]. В полемічній літературі вшановано й імена князів Олександра і Михайла Вишневецьких, а також споріднених з Вишневецькими ім'я князів Збараських (похвала брацлавському воєводі Янушу Корибуту Збараському) [19].

Головною турботою княгині Р.Могилянки, окрім підтримки православ'я, залишалися її діти: Анна та Ієремія, яким вона своїм прикладом передавала традицію меценатства. Після її смерті опіку над дітьми взяв на себе їхній дядько князь К.К.Вишневецький, який згодом відправив юного князя Ієремію зі своїми синами до Львівської Колегії ієзуїтів, а потім і до Західної Європи – Італії та іспанських Нідерландів [20; 84]. Після повернення з Європи молодий князь прикро здивував духовну православну верхівку. В листі І.Копинського, духовника та розпорядника у маєностях Р.Могилянки, до князя Ієремії Вишневецького відчувається смуток з приводу переходу князя з православ'я до католицизму. При цьому наголошується на сакральній місії князівського роду: "Великій жаль, милостивий княже, сердца наши, всіх нас духовных" и всего православного християнства обьимует, видічи вашу княжюю милость, продков и родителей своих не наслідуючого... З великою охотою вси очекавили єсьмо пожаданои утіхи нашої, але вмісто того, над сподіванье наше, в смуток ся нам оборочает" [20; 84].

Та всупереч песимістичним очікуванням православної верхівки князь Ієремія, хоч і прийняв католицизм, все ж таки пішов по шляху збереження традицій батьківського роду і підтвердив фундації своїх батьків, до того ж значно розширив володіння монастирів, дбаючи про збереження їхніх прав. У травні 1636 р. І.Вишневецький видав документ, що обдарував Мгарський монастир (рис.1): "я сам памятуя й взирая на горячее й благоговейное возношение к Богу молитв отцами-монахами греческой религии, которые живут в моем имении, Монастыре Мгарском, й дабы горячее возносили молитвы за моих предков, ... отдал я им село Мгарь с доходами, мне принадлежащими, представляя им ато для пользование на вечные Бремена" [9]. А 17 лютого 1646 р. князь підтвердив свою грамоту на село Мгар, звільнивши монастир від поборів [9]. До 1636 р. відносяться й інші надання князя, що дозволяють монахам Густинського монастиря (рис.2) будувати млин та греблю на р.Удай (Прилуки 16.03.1636; Прилуки 3.05.1636; Пирятин 8.12.1636) [25; 168].

Протягом 1650-51 рр. князь Ієремія видав охоронні універсали кільком православним монастирям у Крехові (1650 р.), Почаївській Лаврі (липень 1651 р.) і взяв їх під захист свого війська від мародерів [25; 168]. І.Вишневецький долучився також до розвитку шкіл і православних братств

у своїх володіннях. Так, він фундував і фінансував Православне братство зі школою в 1640 р. у містечку Срібному, а також шпиталь і будинок для зборів [9].

Хоча І.Вишневецький і був католиком, він подав скаргу у Сеймовий суд на ректора Переяславського колегіуму ієзуїтів Міхала Добровольського за присвоєння ієзуїтами села Прохоровки, що перебувало у володіннях князя [9]. Як відмічає Н.Яковенко "перед нами знову калейдоскоп особистих мотивів, а не суворий принцип конфесійності" [18]. Тобто князь керувався іншими особистими, а не релігійними мотивами, як то "обов'язком вшановування предків і обов'язком патронату над "своїми", тобто слугами і підданими, незалежно від їхнього віровизнання" [18].

Крім підтримки діяльності монастирів і просвітництва князь Ієремія провадив меценатську діяльність, як і його батьки, у видавничій справі. У каталозі стародруків, виданих в Україні, є шість книг з присвятами йому. Сюди входять панегіричні твори, прозові статті, вірші, публіцистичні та полемічні твори. Серед авторів – Петро Могила, Кирило Ставровецький-Транквіліон, Миколай Лавринович [9], [11;24,25]. Зокрема, друкована версія проповіді П.Могили "Хрест Христа Спасителя" (1632 р.) розпочинається присвятою "ясне освецоному ксіонженцю Єреміашу Корібутові Вишневецькому", а завершується віршем на герб "княжат Корибутов Вишневецьких" [19]: "В тым дому побожність ы цнота зьдавна кгырунтъ свой засадила, а мудрость з дельными справами рицерскими гнездо свое увила" [13].

Рис.1. Мгарський монастир біля с. Лубни, фото автора

Рис.2 Густинський монастир біля с. Прилуки, фото автора

Меценатську справу князя І.Вишневецького підтверджує і панегірик студентів та вчителів Києво-Могилянського Колегіуму на честь князя Ієремії за допомогу у роботі цього закладу, заснованого родичем князя Митрополитом Київським Петром Могилою: "Твоєї наяснішої високості Пана і свого Патрона щонайуклінніший Києво-Могилянський Колегіум" [19].

Історик Н.Яковенко, яку згадує у своїй книзі дослідник Ю.Рудницький, вважає, що Ієремія Вишневецький "належав до останньої генерації руських можновладців, котрі ще відчували за собою голос династичної крові й моральне право влади над Руссю, одночасно і розчиняючись у політичному світі Р.Посполитої, і претендуючи на особливе становище першого серед рівних" [11; 258]. Князь Ієремія твердо вірив у необхідність просвітницької діяльності, оскільки його землі могли б набути розвитку тільки за підтримки традиційної православної культури, незмінно характерної для населення Задніпров'я.

Слід зазначити, що просвітницько-меценатська діяльність провадилась Вишневецькими на тлі неоднозначних процесів полонізації верхівки, що характеризувалося поглинанням України більш окресленою у культурному та національному плані Польщею [20; 85]. Приміром у творі "Epicedion" не можна не помітити заклик до шляхти повертатися до Русі, до православної культури, бо сполонізувавшись, вони нібито вимерли для України [16; 86]. О.Субтельний вважає, що "важко перебільшити ті серйозні наслідки, що їх мала для українців, втрата власної еліти. В суспільствах, що поклали початок сучасної Європи з їхньою ієрархічною будовою, народ без знаті все одно, що тіло без голови", адже саме

князівська верхівка сприяла розвитку культури та освіти, підтримувала церкву і "жила відчуття етнополітичної самобутності суспільства" [12; 91].

В підтексті художньо-публіцистичного "Треноса" (1610 р.) відчувається глибока скорбота, з якою М.Смотрицький перелічує втрати Православної Церкви: "де тепер неоцінений той камінь ..., що сяяв наче світильник поміж зорями ... – дім князів Острозьких. ... Де інші дорогі та однаково неоціненні тієї ж корони камінці ... – неоціненні сапфіри та безцінні діаманти – князі Слуцькі, Заславські, Збаразькі, Вишневецькі..." [20; 84].

Із посиленням процесів полонізації традиції й звичаї православ'я почали асоціюватися з нижчими верствами населення. Та все ж таки деякі представники князівського роду Вишневецьких не дивлячись на це не змінили своїх поглядів на традиції та продовжували підтримувати розвиток православної культури. До таких належать перші представники волинських княжат Корибутів-Вишневецьких, особливо її «королівської» гілки. Завдяки їхній щедрій меценатській підтримці православ'я у важкі часи змогло прийняти виклик польського католицизму [12; 91].

Зокрема, у відповідь на діяльність ієзуїтів в Україні завдяки меценатській традиції княжих домів було створено численні православні братські школи, Острозьку Академію та згодом Києво-Могилянський Колегіум, а також відбувся значний розвиток літератури й книгодрукування. Треба відзначити, що такий напрямок меценатської діяльності відповідав основним потребам тогочасного українського суспільства, «оскільки православ'я залишалось синонімом культури Русі, а, з плином часу, і національної свідомості українців, єдиним інститутом вираження самобутності за умов відсутності державності» [12; 88]. Проте процеси, які розпочалися із завоювання Османською Імперією Константинополя у 1453 р., серед іншого «сприяли поглибленню інтелектуального та культурного застою, що позбавило тогочасну правлячу церкву надихаючого взірця» [12; 89].

За цих умов, а надто після підписання Люблінської Унії стала вкрай необхідна меценатська підтримка з боку князівської верхівки, спрямована на те, аби «стимулювати розвиток православної культури через підтримку книгодрукування та розвиток полемічної літератури, принести промінь надії та стримати хоч частково процес спольщення підсилений діяльністю ієзуїтських колегій, що привертати до себе обдаровану православну молодь» [12; 89].

Представники роду Вишневецьких фундували та підтримували діяльність монастирів, церков, шкіл, будували замки, костели та палаци, були меценатами видатних церковно-суспільних діячів, таких як П.Могила, М.Смотрицький, К.Ставровецький-Транквіліон, а також знаних українських та польських письменників. Та, на жаль, час та бурхливі драматичні події української історії залишили небагато нам у спадок. А

подальший відхід роду Вишневецьких – найвпливовішого князівського роду на теренах України – від православ'я до католицизму, на жаль, розірвав останню ланку між знаттю українського походження та рештою українського суспільства й утворив прогалину, яка у подальшому драматичному розвитку подій перетворилася на цілу прірву, що у культурно-соціальному плані зокрема зумовила початок доби Руїни.

Таблиця 1

Загальна характеристика меценатської діяльності роду князів
Вишневецьких

<i>Ім'я князів</i>	<i>Вид меценатської підтримки та інші напрямки діяльності</i>	<i>Місце поховання</i>
Михайло Васильович (...-близько 1517р) Збараський-Вишневецький староста брацлавський	фундації та пожертви на користь київських церков (записаний у києво-печерському помяннику (поз. 257))	Києво-Печерський монастир
Іван Михайлович (..1542) князь вишневецький (1517-1542)	фінансував діяльність Михайлівського собору, Києво-Печерський монастир, фундував Вознесенську церкву 1530р. (с. Вишневець)	Києво-Печерський монастир
Олександр Михайлович (...1555) князь вишневецький (1549-1555) староста речийський (1532-1555)	пожертви на користь київських церков (Києво-Печерський монастир)	Києво-Печерський монастир
Олександр Олександрович (1577)		Києво-Печерський монастир, Успенська церква
Олександра Капустянка Вишневецька		
Михайло Олександрович (1584)		Києво-Печерський монастир, Успенська церква
Ева Олександрівна (1618)		Києво-Печерський монастир
Адам Олександрович (1622)		Києво-Печерський монастир
Олександр Михайлович (1594) староста черкаський, канівський та любецький		—
Михайло Михайлович (...1615) староста овруцький (1603-1615)	фундував Густинський, Ладинський та Мгарський монастир, фінансував діяльність православних братств, підтримував письменників	Вознесенська замкова церква (Вишневець)
Раїна Ереміївна Могилянка Вишневецька (..1619)	фундувала Мгарський монастир, підтримувала книгодрукування: Євангеліє Учительное К. Транквіліон (с. Рохманів)	Вознесенська замкова церква (Вишневець)
Ярема Михайлович Вишневецький (1612-1651) князь вишневецький, лубенський (1612-1651), староста гадяцький (1634-1651), воєвода руський (1634-1655)	обдарував Мгарський, Густинський монастир, (дозвіл на млини та греблю на Удаї), православне братство (м. Срібне), школу, шпиталь, будинок для зборів у м. Срібне, видання 6 найменувань книг коштом (автори: П. Могила, К. Транквіліон, М. Лавринович та інш. видав охорону грамоту Почаївській Лаврі (Тернопіль), Крехівському монастирю (Львівщина) у 1651р Підтримка діяльності Києво-Могилянського колегіуму (1648р.), ремесел: гончарство, ювелірне та інш., ярмаркової діяльності та економічний розвиток Задніпровських володінь	По заповіту костел (с. Вишневець) насправді -бenedектинське абатство на Свентім Кшижу

Можна впевнено заявляти, що князі Вишневецькі значно вплинули на культурне життя Речі Посполитої, що піднесло витвори тогочасної української літератури та книгодрукування на один рівень з кращими творами Європи. А князь Ієремія Вишневецький, хоча й змінив православну віру на католицьку, динамічною розбудовою Задніпров'я ще раз підтвердив свою відданість родинній традиції творення. Тому бурхлива культурно-просвітницька, зокрема, меценатська, а також господарська діяльність зумовила подальший позитивний розвиток українського суспільства. Практично всі Вишневецькі отримали високу освіту, тож усвідомлювали важливість, зокрема, просвітницької діяльності, тому усіляко її підтримували у своїх володіннях.

Висновки та перспективи. Меценатська підтримка православ'я була вкрай необхідною на зламі XVI-XVII століття оскільки вона:

- стимулювала розвиток української культури через меценатську підтримку українського письменництва та книгодрукування;

- сприяла збереженню православ'я як традиційної релігії для Русі, як єдиною формою прояву самотності українців за умов відсутності держави;

- підтримувала стереотипи морально-етичних цінностей через релігійну свідомість

Засновуючись на усьому викладеному вище, можна зробити висновок, що традиції княжого роду Вишневецьких мали сталий характер та спирались на високий культурно-освітній рівень представників цього роду, які добре розуміли, що соціально-економічна складова розвитку нерозривно пов'язана з глибокими культурними традиціями (таб.1)

Література

1. Войтович Л.В. Княжа доба на Русі: портрети еліти.-Біла Церква, 2006.-784с.
2. Дорошенко Д.І. Нарис Історії України. – Л., Світ, 1991. – 576 с.
3. Дяченко Т.М. Лубенщина: князі Вишневецькі // Князі Вишневецькі та їхнє місце в історії України. Матеріали міжнародної наукової конференції "Збараж-Вишнівець" 16-17 вересня 2010 р.
4. Івакін В. Поменники як джерело роду князів Вишневецьких. Просемінарії. Медієвістика. Історія церкви, науки, культури. / вип. 4. – Київ, 2000.
5. Історія міст і сіл Української РСР. Тернопільська область. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1973.
6. Корпанюк М. Слово та дух України княжої та України козацької. – Черкаси: Брама, 2004. – 280 с.
7. Куліш П.А. Отпадение Малороссии от Польши (1340-1654). – М.: Университетская типография, 1888-1889. – Т. 1-3.

8. Літопис Самовидця. // Упорядник Я.Дзига. – К.: Наукова думка, 1973.
9. Мороз В. Ярема Вишневецький – ворог православ'я чи православний меценат / www.risu.org.ua/ua/index.20059.
10. Полонська-Василенко Н. Історія України у 2т.–Т.1.- К.:Либідь,1992.-640с.
11. Рудницький Ю. Ієремія Вишневецький: спроба реабілітації. – Львів: ЛА "Піраміда", 2008. – 300 с.
12. Субтельний О. Україна: Історія.– 2-ге вид. – К.: Либідь, 1992.– 512 с.
13. Транквіліон Ставровецький К. Євангеліє Учительное. / www.litopys.org.ua/ukrpoetry/anto31.htm.
14. Українські гуманісти епохи відродження.– У 2-х частинах.– К.,1995.–42 с.
15. Чумаченко О. Образи з минулого, РВ МП "Софія" – К., 1999.– 176 с.
16. Шевчук В.О. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI-XVII ст.; у 2 кн. – Кн. 1. – К.: Грамота, 2007. – 720 с.
17. Шиян Л. Вишнівець та князі Корибути-Вишневецькі. – Терн.: Горлиця, 2006. – 88 с.
18. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. – Київ: Критика, 2002.
19. Яковенко Н. – У пошуку меценатів та патронів: могилянський панегірик 1648 р. на честь князя Я.Вишневецького / www.wishnewez.org.ua/html//panegiruk.pdf.
20. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XVI – до середини XVII ст. Волинь і Центральна України. / вид друге. – К.: Критика, 2008. – 472 с.
21. I.Czamanska. Wisniowieccy: Monografia rodu. – Poznan, 2007. – s. 464.
22. Epicedion. / www.litopys.org.ua/human/hum18.htm.
23. Romanski R. Ksiaz Jeremi Wisniowiecki. – Warszawa: “Bellona”,2009.
24. Tomkiewicz W. Jeremi Wisniowiecki. – Warszawa: “Wydawnictwo ksiazek szkolnych”, 1993.
25. Widacki J. Kniaz Jarema. – Katowice, 1984. – s. 324.

**ТРАДИЦИИ МЕЦЕНАТСТВА КНЯЖЕСКОГО РОДА
ВИШНЕВЕЦКОГО В XVI-ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XVII ВЕКА**

И.П. Кривенко

В статье рассмотрено проблему традиционности меценатской деятельности в контексте ментальности правящей украинской элиты XVI-начало XVII (на примере рода князей Вишневецких).

**PATRONAGE OF THE PRINCELY FAMILY VYSHNEVETSKY IN XVI
- FIRST HALF OF THE XVII**

I.Kryvenko

The article analyzes the problem of Maecenas support traditionality in the light of the Ukrainian ruling elite's mentality 16th-17th centuries (on the example of the Wishnewez princely dynasty).